

AD VICESIMUMQUARTUM dicendum, quod virtus aliqua dicitur cardinalis, quasi principalis, quia super eam alie virtutes firmanur sicut ostium in cardine. Et quia ostium est per quod introitur in domum, ratio cardinalis virtutis non competit virtutibus theologis, quæ sunt circa ultimum finem, ex quo non est introitus vel motus ad aliquid interiorius. Convenit enim virtutibus theologis quod super eas alie virtutes firmentur, sicut supra aliquid immobile; et ideo fides dicitur fundamentum, I Corinth., III, 2: *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est*; spes anchora, Heb., VI, 19: *Sicut anime anchoram, etc.*; caritas, radix, Ephes., III, 17: *In caritate radicati et fundati*. Similiter etiam intellectuales non dicuntur cardinales, quia perficiunt in vita contemplativa quædam earum, scilicet sapientia, scientia, et intellectus; vita autem contemplativa est finis, unde non habet rationem ostii. Sed vita activa, in qua perficiuntur morales, est ut ostium ad contemplativam. Ars autem non habet virtutes sibi coherentes, ut cardinalis dici solet. Sed prudentia, quæ dirigit in vita activa, inter cardinales virtutes computatur.

AD VICESIMUMQUINTUM dicendum, quod in parte rationali sunt duæ virtutes: scilicet appetitiva, quæ vocatur voluntas; et apprehensiva, quæ vocatur ratio; unde in parte rationali sunt duæ virtutes cardinales; prudentia quantum ad rationem, iustitia quantum ad voluntatem; in concupiscibili autem temperantia; sed in irascibili fortitudo.

AD VICESIMUMSEXTUM dicendum, quod in unaquaque materia oportet esse cardinalem virtutem circa id quod est principalis in materia illa; virtutes autem quæ sunt circa alia quæ pertinent ad illam materiam, dicuntur secundariæ; sicut in passionibus concupiscibilis, principales sunt concupiscentiæ et delectationes quæ sunt secundum tactum, circa quas est temperantia; et ideo in materia ista temperantia ponitur cardinalis; eutrapelia vero, quæ est circa delectationes quæ sunt in ludis, potest poni secundaria vel adjuncta. Similiter inter passiones irascibilis, præcipuum est quod pertinet ad timores et audacias circa pericula mortis, circa quæ est fortitudo; unde fortitudo ponitur virtus cardinalis in irascibili; non mansuetudo, quæ est circa iras; licet ab ira denominetur irascibilis; propter hoc quod est ultima inter passiones irascibilis; nec etiam magnanimitas et humilitas, quæ quodam modo se habent ad spem vel fiduciam alicujus magni; non enim ita movent hominem ira et spes, sicut timor mortis. In actionibus autem quæ sunt respectu exteriorum quæ veniunt in usum vitæ, primum et præcipuum est quod unicuique quod suum est, reddatur; quod facit iustitia; hoc enim substracto, neque liberalitas neque magnificentia locum habet; et ideo iustitia est cardinalis virtus, et alie sunt adjunctæ. In actibus etiam rationis præcipuum est

præcipere, sive eligere; quod facit prudentia: ad hoc enim ordinatur et consultiva, in quo dirigitur cubilia, et iudicium de consiliatis, in quo dirigitur syndoresis. Unde prudentia est cardinalis, alie vero virtutes sunt adjunctæ.

AD VICESIMUMSEPTIMUM dicendum, quod alie virtutes adjunctæ vel secundariæ ponuntur partes cardinalium, non integrales vel subjectivæ, cum habeant materiam determinatam et actum proprium; sed quas partes potentiales, inquantum particulariter participant, et deficienter medium quod principaliter et perfectius convenit virtuti cardinali.

ARTICULUS XIII. — *Utrum virtus sit in medio.* (I-II part., quæst. LXXIV, art. 9; et IV Sent., dist. 23, quæst. 1, art. 4.)

Decimotertio quaeritur, utrum virtus sit in medio. Et videtur quod non. Quia, ut dicitur in I de coelo (com. cxxvi), virtus est ultimum potentiæ. Sed ultimum non est medium, sed magis extremum. Ergo virtus non est in medio, sed in extremo.

2. Præterea, virtus habet rationem boni; est enim bona qualitas, ut Augustinus dicit (ut II Sent., dist. XVIII, refertur). Bonum autem habet rationem finis, quod est ultimum, et ita extremum. Ergo magis virtus est in extremo quam in medio.

3. Præterea, bonum est contrarium malo, inter quæ nullum est medium, quod neque bonum neque malum est, ut dicitur in Postprædicamentis (cap. de oppositis, a med.). Ergo bonum habet rationem extremi; et sic virtus, quæ bonum facit habentem, et opus ejus bonum reddit, ut dicitur in II Ethic. (cap. VI in princ.), non est in medio, sed in extremo.

4. Præterea, virtus est bonum rationis; hoc enim est virtuosum quod secundum rationem est. Ratio autem in homine non se habet ut medium, sed ut supremum. Ergo ratio mediis non competit virtuti.

5. Præterea, omnis virtus, aut est theologica, aut intellectualis, aut moralis, ut ex superioribus patet (art. 6, 7, 9, 10, hujus quæst.). Sed virtus theologica non est in medio; quia Bernardus dicit (in lib. de diligendo Deo, in princ.), quod modus caritatis est non habere modum. Caritas autem præcipua est inter alias virtutes theologicas, et radix earum. Similiter etiam nec intellectualibus virtutibus videtur competere ratio mediis: quia medium est inter contraria; res autem, prout sunt in intellectu, non sunt contrariæ; nec intellectus corrumpitur ex excellenti intelligibili, ut dicitur in III de Anim. (com. VII). Similiter etiam nec virtutes morales videntur esse in medio; quia quædam virtutes consistunt in maximo; sicut fortitudo est circa maxima pericula, quæ sunt pericula mortis; et magnanimitas circa magnum in honoribus; et magnificentia circa magnum in sumptibus; et pietas circa maximam reverentiam quæ debetur parentibus, quibus nihil æquivalens reddere pos-

sumus; et simile est de religione, quæ circa magnum est in cultu divino, cui non possumus sufficienter servire. Ergo virtus non est in medio.

6. Præterea, si positio (1) virtutis consistit in medio, oportet quod perfectiores virtutes magis in medio consistant. Sed virginitas et paupertas sunt perfectiores (2) virtutes, quia cadunt sub consilio, quod non est nisi de meliori bono. Ergo virginitas et paupertas essent in medio: quod videtur esse falsum; quia virginitas in materia venerorum abstinere ab omni venereo, et ita tenet extremum; et similiter in possessionibus paupertas, quia renuntiat omnibus. Non ergo videtur quod ratio virtutis sit consistere in medio.

7. Præterea, Boetius in Arithmetica (lib. II, cap. XII, LXII et sequent.) assignat triplex medium: scilicet arithmeticum, ut 6 inter 4 et 8, quia secundum æqualem quantitatem distat ab utroque; et medium geometricum, sicut 6 inter 9 et 4, quia secundum eandem proportionem, scilicet sesquialteram, ab utroque extremo distat, licet non secundum eandem quantitatem; et medium harmonicum, sive musicum, sicut 3 est medium inter 4 et 2, quia quæ proportio est unius extremi ad alterum, scilicet 4 ad 2, eadem est proportio 3 (quod est distantia (3) inter 6 et 2) ad 1, quod est differentia inter 2 et 3. Nullum autem istorum mediorum salvatur in virtute; quia non oportet quod medium virtutis æqualiter se habeat ad extremum neque secundum quantitatem, neque secundum proportionem et terminorum et differentiarum. Ergo virtus non est in medio.

8. Sed dicendum, quod virtus consistit in medio rationis, et non in medio rei, de quo dicit Boetius. — Sed contra, virtus, secundum Augustinum (de lib. Arb., lib. II, cap. x.), computatur inter maxima bona, quibus nullus male utitur. Si ergo bonum virtutis est in medio, oportet quod medium virtutis maxime habeat rationem medii. Sed medium rei perfectius habet rationem medii quam medium rationis. Ergo medium virtutis magis est medium rei quam medium rationis.

9. Præterea, virtus moralis est circa passiones et operationes animæ, quæ sunt indivisibiles. In indivisibili autem non est accipere medium et extrema. Ergo virtus non consistit in medio.

10. Præterea, Philosophus dicit in lib. Topicorum, quod in voluptatibus melius est facere quam fecisse, vel fieri quam factum esse. Sed virtus aliqua est circa voluptates, scilicet temperantia. Ergo, cum virtus semper querat quod melius est; semper temperantia queret voluptates fieri; quod est tenere extremum, et non medium. Non ergo virtus moralis consistit in medio.

(1) Forte perfectio. — (2) Al. perfectas. — (3) Al. differentia.

11. Præterea, ubi est invenire magis et minus, ibi est invenire medium. Sed in vitiiis est invenire magis et minus; est enim aliquis magis vel minus luxuriosus vel gulosus. Ergo in gula et luxuria, et in aliis vitiiis, est invenire medium. Si ergo ratio virtutis est esse in medio, videtur quod in vitiiis sit invenire virtutem.

12. Præterea, si virtus consistit in medio, non nisi in medio duorum vitiorum. Hoc autem non convenit omni virtuti morali; justitia enim non est inter duo vitia, sed habet unum tantum vitium oppositum: accipere enim plus quam suum est, hoc vitiosum est; sed quod auferatur alicui de eo quod suum est, absque suo vitio est. Ergo ratio virtutis moralis non est ut in medio consistat.

13. Præterea, medium æqualiter distat ab extremis. Sed virtus non æqualiter distat ab extremis. Fortis enim propinquior est audaci quam timido, et liberalis prodigo quam tenaci; et similiter patet in aliis. Ergo virtus moralis non consistit in medio.

14. Præterea, de extremo in extremum non transitur nisi per medium. Si ergo virtus sit in medio, non erit de uno vitio opposito in aliud transitus nisi per virtutem; quod patet esse falsum.

15. Præterea, medium et extrema sunt in eodem genere. Sed fortitudo et timiditas et audacia non sunt in eodem genere; nam fortitudo est in genere virtutis; timiditas et audacia in genere vitii. Ergo fortitudo non est medium inter ea. Et similiter potest obijci de aliis virtutibus.

16. Præterea, in quantitatibus sicut extrema sunt indivisibilia, ita et medium; nam punctum est et medium et terminus lineæ. Si ergo virtus consistit in medio, consistit in indivisibili. Et hoc etiam videtur per hoc quod Philosophus dicit in II Ethic. (cap. III circa fin.), quod difficile est esse virtuosum; sicut difficile est attingere signum, vel invenire centrum in circulo. Si ergo virtus in indivisibili consistit, videtur quod virtus non augeatur et minuatur; quod est manifeste falsum.

17. Præterea, in indivisibili non est aliqua diversitas. Si ergo virtus sit in medio sicut in quodam indivisibili, videtur quod in virtute non sit aliqua diversitas; ita quod id quod est virtuosum uni, sit virtuosum alteri; quod est manifeste falsum; nam aliquis laudatur in uno, qui vituperatur in altero.

18. Præterea, quidquid vel ad modicum elongatur ab indivisibili, puta a centro; est extra indivisibile, et extra centrum. Si igitur virtus sit in medio sicut in quodam indivisibili; videtur quod quodcumque vel ad modicum declinet ab eo quod est rectum fieri, sit extra virtutem; et sic rarissime homo operatur secundum virtutem. Non ergo virtus est in medio.

Sed contra est, quod omnis virtus vel est moralis, vel intel-

lectualis, vel theologica. Virtus autem moralis est in medio; nam virtus moralis, secundum Philosophum in VII Ethic. (cap. VI a med.), est habitus electivus in medietate consistens. Virtus etiam intellectualis videtur esse in medio, propter id quod Apostolus dicit Rom. XI, 3: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*. Similiter etiam virtus theologica videtur esse in medio; nam fides incedit media inter duas hæreses, ut dicit Boetius in lib. de duabus Naturis; spes etiam est media inter præsumptionem et desperationem. Ergo omnis virtus est in medio.

Respondeo dicendum, quod virtutes morales et intellectuales sunt in medio, licet aliter et aliter; virtutes autem theologice non sunt in medio, nisi forte per accidens. Ad cuius evidentiam sciendum est, quod cuiuslibet habitus regulam et mensuram bonum consistit in hoc quod est adæquari suæ regulæ vel mensuræ; unde dicimus illud bonum esse quod neque plus neque minus habet quam debet habere. Considerandum autem est quod materia virtutum moralium sunt passionibus et operationibus humanæ, sicut factibilia sunt materia artis. Sicut igitur bonum in his quæ fiunt per artem, consistit in hoc quod artificiata accipiant mensuram secundum quod exigit ars, quæ est regula artificiatorum; ita bonum in passionibus et operationibus humanis est quod attingatur modus rationis, qui est mensura et regula omnium passionum et operationum humanarum; nam cum homo sit homo per hoc quod rationem habet, oportet quod bonum hominis sit secundum rationem esse. Quod autem in passionibus et operationibus humanis aliquis excedat modum rationis vel deficiat ab eo, hoc est malum. Cum igitur bonum hominis sit virtus humana; consequens est quod virtus moralis consistat in medio inter superabundantiam et defectum; ut superabundantia et defectus et medium accipiantur secundum respectum ad regulam rationis.

Virtutum autem (1) intellectualium, quæ sunt in ipsa ratione, quedam sunt practicæ, ut prudentia et ars; quedam speculative, ut sapientia, scientia, et intellectus. Et practicarum quidem virtutum materia sunt passionibus et operationibus humanæ, vel ipsa artificiata; materia autem virtutum speculative sunt res ipsæ necessarie. Aliter autem se habet ratio ad utraque: nam ad ea circa quæ ratio operatur, se habet ratio ut regula et mensura, sicut iam dictum est; ad ea vero quæ speculatur, se habet ratio sicut mensuratum et regulatum ad regulam et mensuram: bonum enim intellectus nostri est verum, quod quidem sequitur intellectus noster quando adæquatur rei. Sicut igitur virtutes morales consistunt in medio determinato per rationem; ita ad prudentiam, quæ est virtus

(1) *Al. enim.*

intellectualis practica circa moralia, pertinet idem medium, in quantum ponit ipsum circa actiones et passionibus. Et hoc patet per definitionem virtutis moralis, quæ, ut in II Ethic. (cap. VI) dicitur, est habitus electivus, in medietate consistens, ut sapiens determinabit. Idem ergo est medium prudentiæ et virtutis moralis; sed prudentiæ est sicut imprimentis, virtutis moralis sicut impressi; sicut eadem est reclusio artis ut rectificantis, et artificiati ut rectificati. In virtutibus autem intellectualibus speculative medium erit ipsum verum, quod consideratur in eo secundum quod attingit suam mensuram. Quod quidem non est medium inter aliquam contrarietatem quæ sit ex parte rei; contraria enim inter quæ accipitur medium virtutis, non sunt ex parte mensuræ, sed ex parte mensurati, secundum quod excedit vel deficit a mensura; sicut patet ex hoc quod dictum est de virtutibus moralibus. Oportet igitur contraria inter quæ est hoc medium virtutum intellectualium, accipere ex parte ipsius intellectus. Contraria autem intellectus sunt opposita secundum affirmationem et negationem, ut patet in II Perihier. Inter affirmationes ergo et negationes oppositas accipitur medium virtutum intellectualium speculative, quod est verum: utputa, quia verum est cum dicitur esse quod est, et non esse quod non est: falsum autem secundum excessum erit, cum dicitur esse quod non est; secundum defectum vero, cum dicitur non esse quod est. Si igitur in intellectu non esset aliqua propria contrarietas præter contrarietatem rerum, non esset accipere in virtutibus intellectualibus medium et extrema. Manifestum est autem, quod in voluntate non est accipere aliquam contrarietatem propriam, sed solum secundum ordinem ad res volitas contrarias: quia intellectus cognoscit aliquid secundum quod est in ipso; voluntas autem movetur ad rem secundum quod in se est; unde si aliqua virtus sit in voluntate secundum comparationem ad ejus mensuram et regulam, talis virtus non consistet in medio: non enim est accipere extrema ex parte mensuræ, sed ex parte mensurati tantum, prout excedit vel diminuitur a mensura.

Virtutes autem theologice ordinantur ad suam materiam vel objectum, quod est Deus, mediante voluntate. Et quod de caritate et spe manifestum est, hoc circa fidem similiter dicitur: nam licet fides sit in intellectu, est tamen in eo secundum quod imperatur a voluntate: nullus enim credit nisi volens. Unde, cum Deus sit regula et mensura voluntatis humanæ, manifestum est quod virtutes theologice non sunt in medio, per se loquendo; etsi contingat (1) quandoque aliquam earum esse in medio per accidens, ut postea exponetur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ultimum potentie dicitur in quod ultimo potentia extenditur, et hoc est difficillimum: quia dif-

(1) *Al. et sic contingit.*

facillimum est invenire medium, facile autem est divertere ab eo : et ex hoc ipso virtus est ultimum potentiae, quod est in medio.

AD SECUNDUM dicendum, quod bonum habet rationem ultimi per comparationem ad motum appetitus, non autem per comparationem ad materiam in qua aliquid bonum constituitur ; quod oportet esse in medio materiae, ut neque excedat, neque excedatur a debita regula et mensura.

AD TERTIUM dicendum, quod virtus, quantum ad formam qua a sua mensura sortitur, habet rationem extremi ; et sic opponitur malo ut formatum informi, et commensuratum incommensurato ; sed secundum materiam in qua talis mensura imprimitur, sic virtus est in medio.

AD QUARTUM dicendum, quod ratio illa accipit supremum et medium, secundum ordinem potentiarum animae, non secundum materiam in qua ponitur modus virtutis theologicis quoddam.

AD QUINTUM dicendum, quod in virtutibus theologis non est medium, ut dictum est : sed in virtutibus intellectualibus est medium non inter contrarietatem rerum, prout sunt in intellectu, sed inter contrarietatem affirmationis et negationis, ut dictum est. In virtutibus autem moralibus omnibus commune invenitur quod sunt in medio. Et hoc ipsum quod quaedam attingunt ad maximum, pertinet in eis ad rationem medii, in quantum maximum attingunt secundum regulam rationis ; sicut fortis attingit maxima pericula secundum rationem, scilicet quando debet, ut debet, et propter quod debet. Superfluum autem et diminutum accipitur non secundum quantitatem rei, sed per comparationem ad regulam rationis : ut puta superfluum esset (1), si quando non debet, vel propter quod non debet, periculis se ingereret ; diminutum autem si se non ingereret quando et qualiter debet.

AD SEXTUM dicendum, quod virginitas et paupertas licet sint in extremo rei, sunt tamen in medio rationis : quia virgo abstinet a venereis omnibus propter quod debet, et secundum quod debet ; quia propter Deum, et delectabiliter. Si autem abstineret propter quod non deberet, utpote quia esset ei odiosum secundum se vel filios generare, vel mulierem habere, esset vitium insensibilitatis. Sed abstinere omnino a venereis propter debitum finem, est virtuosum : quia etiam qui abstinent ab huiusmodi, ut se exercitiis bellicis dent ad utilitatem reipublicae, secundum politicam virtutem laudantur.

AD SEPTIMUM dicendum, quod media illa quae Boetius ponit, sunt media rei ; et ideo non conveniunt medio virtutis, quod est secundum rationem : nisi forte in justitia, in qua est simul medium rei et medium rationis, cui competit medium rationis arith-

(1) *AL. esse.*

meticum in commutationibus, et medium geometricum in distributionibus, ut patet in V Ethic. (cap. III et IV).

AD OCTAVUM dicendum, quod medium competit virtuti non in quantum medium, sed in quantum rationis : quia virtus est bonum hominis, quod est secundum rationem esse ; unde non oportet quod id quod plus habet de ratione medii, magis pertineat ad virtutem, sed quod est medium rationis.

AD NONUM dicendum, quod passiones et operationes animae sunt indivisibiles per se, sed divisibiles per accidens, in quantum est in eis invenire magis et minus secundum diversas circumstantias ; et sic virtus in eis medium tenet.

AD DECIMUM dicendum, quod in voluptatibus est melius fieri quam factum esse, ut per *melius* non intelligatur operatio boni honesti, quod pertinet ad virtutem ; sed boni delectabilis, quod pertinet ad voluptatem : voluptas enim est in fieri. Quorum autem esse est in fieri ; quando facta sunt, non sunt ; unde bonum voluptatis magis consistit in fieri quam in factum esse.

AD UNDECIMUM dicendum, quod non quodcumque medium competit virtuti, sed medium rationis : quod quidem medium non contingit invenire in vitiis, quia secundum propriam rationem non oportet quod in vitiis sit virtus.

AD DUODECIMUM dicendum, quod iustitia non attingit medium in rebus exterioribus, in quibus homo plus sibi accipit ex inordinatione voluntatis ; unde vitiosum est. Sed quod de suis rebus aliquid ab eo auferatur, hoc praeter bonitatem ejus est ; unde inordinationem vitiosam in ipso non importat. Sed passiones animae, circa quas sunt aliae virtutes, in nobis sunt ; unde et earum superfluitas et diminutio in vitium homini cedit. Et ideo aliae virtutes morales sunt inter duo vitia ; non autem iustitia ; quae tamen medium in propria materia tenet, quod per se pertinet ad virtutem.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod medium virtutis est medium rationis, et non medium rei ; et ideo non oportet quod aequaliter distet ab utroque extremo, sed secundum quod ratio habet ; unde in quibus bonum rationis praecipue consistit in refrenando passionem, virtus propinquitur est diminuto quam superfluo ; sicut patet in temperantia et mansuetudine ; in quibus autem bonum est inducere ad id quod passio impellit, virtus similior est superfluo, ut patet in fortitudine.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod sicut dicit Philosophus in V Phys. (com. XXI, et lib. VI, com. LXXVI), medium est in quod continue mutans primam mutat, in quod mutat ultimo (1) ; unde solum in motu continuo requiritur quod de extremo ad extremum non transeat nisi per medium. Motus autem qui est de vitio in vitium, non est motus continuus, sicut nec motus voluntatis aut intellectus, secundum quod fertur in diversa ;

(1) *AL. in quod neque mutat ultimum.*

unde non oportet quod de vitio in vitium transeat per virtutem.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod virtus etsi sit medium quantum ad materiam in qua invenit medium; tamen secundum formam suam, prout collocatur in genere boni, est extremum, ut Philosophus dicit in II Eth. (cap. vi, a med.).

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod licet medium in quo consistit virtus, sit quodammodo indivisibile, tamen virtus intendi et remitti potest, secundum quod homo magis vel minus disponitur ad attingendum indivisibile; sicut et arcus minus vel magis extenditur ad percutiendum signum indivisibile.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod medium virtutis non est medium rei, sed rationis, ut dictum est. Et hoc quidem medium consistit in proportione sive mensuratione rerum et passionum ad hominem: quæ quidem commensuratio diversificatur secundum diversos homines; quia aliquid est multum uni quod est parum alteri; et ideo non eodem modo sumitur virtuosus in omnibus hominibus.

AD DECIMUMOCTAVUM dicendum, quod cum medium virtutis sit medium rationis, accipienda est indivisibilitas huius medii secundum rationem. Accipitur autem indivisibile secundum rationem quod imperceptibilem distantiam habet, et quod errorem facere non potest; sicut totum corpus terræ accipitur loco puncti indivisibilis per comparisonem ad totum cælum; et ideo medium virtutis aliquam latitudinem habet.

Quod vero in contrarium obijcit, concedendum est quantum ad virtutem moralem et intellectualem, sed non quantum ad theologiam. Accidit enim fidei quod sit in medio duarum hæresum, at non est (1) per se in quantum est virtus; et sic dicendum est de spe, quod est inter duo extrema, non secundum quod comparatur ad sum objectum, sed secundum dispositionem subjecti ad sperandum superna.

(1) *Al. et non est.*

DE CARITATE

QUESTIO UNICA

DE CARITATE

(In tredecim articulos divisa.)

Primo enim quaeritur, utrum caritas sit aliquid creatum in anima, vel sit ipse Spiritus sanctus; 2° utrum caritas sit virtus; 3° utrum caritas sit forma virtutum; 4° utrum caritas sit una virtus; 5° utrum caritas sit virtus specialis; 6° utrum caritas possit esse cum peccato mortali; 7° utrum objectum diligibile ex caritate sit rationalis natura; 8° utrum diligere inimicos sit de perfectione consilii; 9° utrum ordo aliquis sit in caritate; 10° utrum sit possibile caritatem esse perfectam in hac vita; 11° utrum omnes teneantur ad perfectam caritatem; 12° utrum caritas semel habita possit amitti; 13° utrum per unum actum peccati mortalis caritas amittatur.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum caritas sit aliquid creatum in anima.* (II-II part., quest. xxiii, art. 2; et III Sent., dist. 27, quest. ii, art. 4, quest. iv.)

Quaestio est de caritate. Et primo quaeritur, utrum caritas sit aliquid creatum in anima, vel sit ipse Spiritus sanctus. Et videtur quod caritas non sit aliquid creatum in anima. Sicut enim dicit Augustinus, sicut anima est vita corporis, ita Deus est vita animæ. Sed anima est vita corporis sine medio. Ergo et Deus est vita animæ sine medio. Cum igitur vita animæ sit ex hoc quod est in caritate: quia *qui non diligit, manet in morte*, ut dicitur I Joan., iii, 14; homo non est in caritate per aliquid quod sit medium inter Deum et hominem, sed per ipsum Deum. Caritas ergo non est aliquid creatum in anima, sed ipse Deus.

2. Sed dicebatur, quod similitudo illa attenditur quantum ad hoc quod anima est vita corporis hominis ut motor, non quantum ad hoc quod est vita corporis ut forma. — Sed contra, quanto aliquid agens est virtuosius, tanto minorem dispositionem requirit in patiente: ignis enim magnus sufficiens est etiam ligna minus desiccata comburere. Sed Deus est agens infinitè